

תוכן עניינים

4.....	פרק המבוא
5.....	א. הזדהות עם קבוצות הפנים בכלל ובצה"ל
8.....	ב. מסוגלות עצמית בכלל ובצה"ל
10.....	ג. עמדות ומוטיבציה כלפי שירות בצה"ל
12.....	ד. סיכום והשערות
14.....	פרק השיטה
14.....	א. משתתפי המחקר
15.....	ב. כלי המחקר
16.....	ג. הליך המחקר
16.....	ד. ניתוח הנתונים
17.....	פרק התוצאות
17.....	א. סטטיסטיקה תיאורית
17.....	ב. בחינת השערות המחקר
23.....	ג. סיכום ממצאי המחקר
25.....	פרק הדיון
25.....	א. מסוגלות עצמית כתפיסה וחזון לשירות הצבאי
25.....	ב. בין הזדהות וחיבור לתועלת אישית
26.....	ג. סיכום, מגבלות ומחקרי המשך
28.....	מקורות
30.....	נספחים
30.....	נספח א': שאלון המחקר
37.....	נספח ב': תדפיסי SPSS מרכזיים

פרק המבוא

בעשורים האחרונים, הדיון בנוגע לתקציב מערכת הביטחון, ותקציבו של צה"ל, הפך לנושא כלכלי חברתי מרכזי, הנוגע לאופן שבו המדינה מחלקת את תקציביה, ודואגת לשוויון חברתי, המתחיל בסיוע וצמצום פערים, אם בחינוך, ברפואה, ועוד. עם השנים, במסגרת תקציב הביטחון של מדינת ישראל, עלו יותר ויותר קריאות התוהות בנוגע ליעילות תפקודו כארגון, אשר נוסד ואורגן כארגון המבוסס על כוח הצבא הסדיר שלו, אשר תומחר היסטורית באופן אשר ביטל ולא ביטא את הפוטנציאל של המשרתים כחובה (טיארג'אן, 2015).

התייחסות לצה"ל כארגון, אשר אמנם אינו פועל כארגון למטרות רווח, אפשר לצה"ל, ברבות השנים לכמת, באמצעות אסטרטגיות ניהוליות שונות, ולבחון, על פי מדדים ארגוניים מקובלים, וכך להבין במידה רבה את יכולת תפקודו ומקסום פוטנציאל כוח האדם, ותוך זיהוי של המאפיינים הייחודיים של צה"ל כארגון, אשר מהווה גם את 'צבא העם' (ריבנאי-בהיר, 2019). בתור צבא העם, צה"ל, לאורך ההיסטוריה הקצרה (יחסית) שלו, אופיין בדיוק בצורה זו, אשר היוותה כותרת למאפיינים של הארגון בכללותו ושל יחידות בתוכו (כמו גולני, סיירת, גבעתי, וכדומה...), אשר תיארו את הפעילות בצה"ל, כעבודה אשר משלבת את המוח הישראלי (יהודי) ורב התושייה, לצד מסירות נפש, אשר מביאה את הצבא להצלחה מול ארגונים צבאיים גדולים וחזקים ממנו (דוד, 2013).

בעוד שבמיוחד עבור צה"ל (אם כי גם לארגונים אחרים נוספים, ובוודאי ציבוריים ובעלי אופי מציל חיים), הקשר החברתי עשוי להעיד במידה רבה על המוטיבציה שלהם לתרום ולמקסם את תפוקתם למען הארגון, המסוגלות העצמית של העובד, נחשבת לקונצנזוס, בנוגע להשפעתה על המוטיבציה ועל ביצועיו של העובד. המדד מסוגלות עצמית, מבטא את האופן שבו עובד רואה את עצמו, ביחס ספציפי לעבודתו (או למשימות מסוימות מעבודתו, או מעבודה פוטנציאלית), מצד אחד. והאופן שבה הוא מאמין שאחרים רואים את עבודתו ותפקודו, מצד שני (Çetin & Aşkun, 2018).

לכן, עבודה זו תבחן את האופן שבו, גם כיום, תופסים המשרתים בצה"ל את שייכותם ו-הזדהותם עם הקבוצה. תיאוריה הבוחנת את הדומיננטיות של הזהות החברתית בתור התפיסה העצמית של חבר קבוצה נתונה, והאופן שבו הוא מתמודד עם זהות חברתית זו, בין אם לזו ישנו מטען שלילי, או חיובי. בעוד שניתן להרחיב רבות על החשיבות של ההזדהות עם הקבוצה עבור מדינת ישראל, אשר נובעת מתוך ההזדהות עם צה"ל אשר מורכב בהגדרתו כצבא של קיבוץ גלויות, המתגייסים למטרה משותפת (טיארג'אן, 2015).

באמצעות מחקר אמפירי כמותי, אשר התבסס על 100 משרתים בצבא ההגנה לישראל, נבחן הקשר בין משתנים אלו, וזאת כדי לשאול 'מהי רמת ההשפעה של ההזדהות של משרתי צה"ל עם מדינת ישראל, ושל תפיסת המסוגלות העצמית שלהם, על המוטיבציה שלהם לשרת בארגון?'

כדי לענות על שאלה זו, עבודת הסמינריון שתוצג בטקסט זה, תיפתח בסקירת ספרות, אשר תבחן את משתנים המחקר. החל ממשתני המחקר הבלתי תלויים, ראשית, מדד הזדהות עם קבוצת הפנים, והקשר ההיסטורי שלה עם צבא ההגנה לישראל. שנית, מסוגלות עצמית בכלל ובצבא מדינת ישראל. ולבסוף, עמדות ועיסוק במוטיבציה בכלל ובמסגרת צה"ל, ומאפייני הייחודיים בתור ארגון המבוסס על הצבא הסדיר.

בפרק השני, יוצגו שיטות המחקר של עבודת מחקר זו, אשר תבחן את השאלונים שנבחרו לטובת העבודה, משתתפי המחקר, וכלי המחקר. בפרק השלישי, יוצגו ממצאי המחקר, כפי שבוצעו באמצעות ניתוחים סטטיסטיים במערכת SPSS. ממצאים אשר ייבחנו לאור סקירת הספרות, בפרק הרביעי והאחרון.

יישום של מחקר, המקשר בין התיאוריה החשובה של הזדהות בין קבוצות, לבין מסוגלות עצמית ומוטיבציה, סוגיות ארגוניות בסיסיות וחשובות, אשר מקבלות זווית אחרת במקרה הבוחן של הארגון הצבאי, עשויה ללמד רבות, הן על המתרחש בצה"ל, והן על המשמעות של הזדהות ומסוגלות עצמית, בהקשרים שונים ויוצאי דופן, ובארגונים בכלל.

א. הזדהות עם קבוצות הפנים בכלל ובצה"ל

החברה האנושית, ככל הידוע לנו, לכל אורך דרכה, התגבשה בקבוצות, אשר התאפיינו בעיקר במכנה משותף או מטרה משותפת, אשר הביאה לשיתופי פעולה, ויצרה תחרותיות מול קבוצות אחרות, אשר מתחרות על אותם משאבים. הקבוצה והקהילה, על כן, גם בחברה המערבית, נחשבת למושג מרכזי בפסיכולוגיה החברתית, המסבירה את התנהגות הפרט (והקבוצה) תוך הבנה של הקשר בין זהותו העצמית של הפרט, לעומת זהותו החברתית (Lickel, Hamilton, Wieczorkowska, Lewis, Sherman & Uhles, 2000).

טייפל וטורנר (Tajfel & Turner, 1986), נחשבים לראשונים אשר פיתחו תיאוריה חברתית-פסיכולוגית על בסיס הבנה זו, בשם תיאורית הזהות החברתית. תיאוריה, המבקשת לנבא את התנהגותו של הפרט, בהתבסס על רמת הזדהות שלו עם קבוצת הפנים, כלומר, הקבוצה שאליה הוא מרגיש שייך. רמת הזדהות זו, מייצרת ספקטרום של אפשרויות, המתבססת על רמת הזדהות של הזדהות עם קבוצה אחת על פני אישיותו, ועל פני קבוצות אחרות. שכן, אדם לרוב אינו משויך לקבוצה אחת, אלא למספר קבוצות, המגוונות ברמת ההשפעה שלהן על תפיסתו של האדם כלפי עצמו, ולכן גם על התנהגותו.

תיאורית הזהות החברתית, מתארת את היכולת של קבוצה להתחזק נוכח הזדהות של חבריה עם הקבוצה, המביאה לרמה גבוהה יותר של ביצוע והגשמת מטרות הקבוצה, לכידות הקבוצה, ולבסוף גם הישרדותה והצלחתה. נהוג לאפיין את קבוצת הפנים, נוכח מאבקה מול קבוצת החוץ. מאבק שעשוי להיות פוליטי, חברתי, גזעי ובעיקר כלכלי, כאשר שתיים או יותר קבוצות, מתחרות על חלוקת משאבים בלתי צודקת (Castano, Yzerbyt, Paladino & Sacchi). מאבק זה, מוביל, במסגרת תיאורית הזהות החברתית, את חברי הקבוצה לשאוף לבטא ולהפיגן ייחודיות מול קבוצות חוץ אחרות. המתח בין קבוצת הפנים לקבוצת החוץ, מתאר ניתוח וקביעת אסטרטגיה המושפעת מהאופן שבו מסוגל הפרט לעבור לקבוצת חוץ, במידה וזו תשתלם לו חברתית, או, לחילופין, תביא אותו לחתור לשיפור מעמדה של קבוצתו שלו, באמצעות קביעה של מדדים חדשים להצלחתה (הנובעים מהמאפיינים המייחדים אותה), או תביא אותה לחתור אל עבר הצלחה במדדים הקיימים (במסגרת תחרות חברתית) (Pickett & Brewer, 2001).

נהוג להתייחס לארבעה גורמים עיקריים המשפיעים על רמת הזדהות עם קבוצה של אדם נתון. ראשית, האופן שבו הקבוצה מצטיירת מול קבוצת החוץ (כלומר, בחברה הכללית) כקבוצות חיוביות, וכאלו אשר נתפסות טובות יותר מאחרים (למשל, הקבוצה הכללית של הגברים נחשבה